

JAN LØHMANN STEPHENSEN

ARBEJDETS (MEGET) FILOSOFISKE BEGREBS- HISTORIE

LARS FR.H. SVENDSEN

Arbejdets filosofi

Aarhus, 2010, 143 sider (Klim)

Den norske filosof Lars Fr.H. Svendsen har føjet endnu en titel til sin serie af populærformidlede introduktioner til centrale filosofihistoriske emner og tematikker. Hvor det tidligere har været begreber og fænomener som kunsten, moden, frygten, kedsomheden, ondska-ben og filosofien selv, som har måttet stå for skud, er det denne gang arbejdet og dets filosofiske begrebslig-gørelser, som tages under behandling. Svendsen har fundet en formel, som han tydeligvis holder af. Dette er be-stemt heller ikke uden grund, da den på mange måder tjener både forfatteren og hans læser godt.

Det må således formodes, at læserne til denne serie er fagligt nysgerrige med et vist uddannelsesnivea-u, men uden faglig ekspertise på det specifikke felt, som den enkelte titel i serien beskæftiger sig med. Hermed altså også sagt, at vi her ikke har at gøre med en bog, der henvender sig til fagfilosof-fer, i hvert fald ikke filosoffer – eller andre teoretikere – med speciale i net-

op dette emne, arbejde. Disse vil med al sandsynlighed opponere imod den hastighed, hvormed komplicerede proble-matikker fra tid til anden lades relativt uafklarede tilbage. Ikke desto mindre skal det påpeges, at *Arbejdets filosofi* gennemgående er velskrevet og i mange passager både ganske underholdende og vidende. Der er således ingen tvivl om, at Svendsen med sin stil, sit overblik og sin evne til at simplificere – på godt og på ondt – formår at henvende sig til og fange et ganske bredt publi-kum (må man udlede ud af seriens støt voksende antal titler).

Som bogens titel også antyder, er projektet denne gang at give en redegørelse for arbejdets filosofi i en historisk optik. En historie, som forsøges afdækket fra antikken og urkristendommen og op til i dag (som sædvanlig i den-ne type værker dog med udeladelse af middelalderen). Her præsenteres læse-ren for en række centrale tænkere i arbej-dets idéhistorie: de græske filosoffer primært i form af Platon og Aristoteles, den kristne teologiske tradition repræ-senteret af Thomas Aquinas, Martin Luther og Jean Calvin, samt selvfølgelig modernitetens store arbejdsteoretikere Karl Marx og Max Weber. Hertil kommer endvidere økonom-filosof-fer som Adam Smith og fagøkonomer (f.eks. John Maynard Keynes), samt inden for den relativt nyere sociologiske arbejdsteorie centrale figurer som Harry Braverman, Willam H. Whyte, Hannah Arendt, Zygmunt Bauman, Richard Sennett, Arlie Hochschild, Paul du Gay m.fl.

Om end de fleste af disse navne er tunge teoretikere med store oeuvre-r, foregår præsentationen af disse på en

befriende, ikkeskematisk vis. Svendsen laver det ganske velfungerende greb at lave korte, tematiske kapitler, som er centrerede omkring de væsentligste historiske diskussioner vedrørende arbejdet og dets kulturelle og samfundsmæssige status: Arbejde og mening, Fordelingen af arbejde, Arbejde og løn, Liv og arbejde, for blot at nævne nogle enkelte. Disse kan let læses enkeltvis, hvis man skulle have lyst til en særlig indgang til feltet, men naturligvis også i forlængelse af hinanden.

Skulle man pege på åbenlyse mangler og svagheder, skulle det første kritikpunkt være rettet mod det stilistiske. Selvom de selvbiografiske anekdoter og forskellige citater fra populærkulturen (film, sangtekster og lignende), som er strøet ud over bogen, medvirker til at gøre essayet levende og vedkommende, fremstår det til tider alligevel lidt for smart og poppet, ja flere af disse små ekskurser virker ligefrem forcerede og tilnærmelsesvist irrelevante.

Et yderligere kritikpunkt må blive Svendsens manglende blik (eller interesse?) for relevante forandringsforklaring, dvs. forklaringer på hvorfor vores forståelse af arbejdet historisk set forandrer sig: hvilke kampe, interesser, sociale og teknologisk brud osv. der ligger til grund for disse begrebslige forskydninger? Dette manglende blik synes at være en konsekvens af, at vi her – på trods af alle anekdoterne og de populærkulturelle referencer – grundlæggende har at gøre med en strengt filosofihistorisk redegørelse over arbejdsbegrebet, dvs. en gennemgang af forskellige filosofiske bud på arbejdets væsen og karakter, som tænkes at have

udspillet sig i relativ autonomi vis-à-vis den reelle verdens foranderlighed. Svendsen annoncerer således i sin indledning, at bogen “vil fokusere mere på de eksistentielle end på de politiske aspekter af arbejde” (9), vel vidende, ganske vist, at sondringen umuligt kan blive andet end en yderst abstrakt distinktion.

Ikke desto mindre bliver konsekvensen af denne vinkling af stoffet, at Svendsens begrebshistorie får en tendens til at reducere en hel del socio-økonomisk engagerede filosoffer og tænkere til relativt apolitiske og ahistoriske karakterer. Mest markant er det selvfølgelig med Karl Marx, hvis kritiske, politisk-økonomiske analyser af arbejdet under kapitalismen ganske vist præsenteres klart og tydeligt. Problemet er blot, at disse kritiske analysers enorme betydning for det 20. århundredes sociopolitiske kampe såvel som for arbejdets kulturelle status i alt for høj grad underbetones. Det turde således være relativt ukontroversielt at hævde, at kampen om arbejdet (dets fordeling, dets kulturelle betydning, dets ejerskab osv.) har været ét af de absolut dominerende, sociopolitiske og kulturelle stridsområder gennem de seneste århundreder – og filosoffer som Marx og proselytter helt centrale aktører. Men hos Svendsen er den afgørende betydning, som disse kampe til lige har haft for begrebet arbejde – især som det er blevet tænkt i kølvandet på 1960-70'erne (jf. f.eks. Boltanski og Chiapello; Stephensen) – desværre næsten helt fraværende.

I forlængelse heraf kunne man endvidere have ønsket sig mere udfoldede diskussioner af arbejdets forandrede

karakter i forlængelse af de nye, især digitale, medie- og kommunikationsteknologiers indtog på økonomiens og arbejdets område. Her tænkes der for det første på opkomsten af den type af-fektivt eller kreativt arbejde, som i de senere år ofte er blevet omtalt som “imaterielt arbejde” – ganske vist noget misvisende, eftersom dets immaterialitet i realiteten er noget af en overdrivelse – hvor ikke blot arbejderens subjektivitet, men også hans/hendes sociale kompetencer og ageren i stigende grad er blevet indforskrevet i den sociale fabriks værdiproduktionsapparat (Lazzarato).

For det andet det faktum, at arbejdet som afgrænset fænomen, praksis og dermed begreb i de senere år er blevet kraftigt udfordret af opkomsten af forskellige former for – og ikke mindst hypede diskurser om – konvergenskulturer (Jenkins), sociale produktionsformer (Benkler) osv. inden for det såkaldte Web 2.0, hvor arbejdet som formel størrelse netop “outsources” til en række andre aktører, som indtil for nylig ikke tænktes med ind i arbejdets processer. Når den person, som for ikke så lang tid siden indtog den afgrænsede rolle som “forbruger”, pludselig i stedet i en periode forvandles til “bruger”, for siden hen endnu en gang at blive relanceret som “kreativ medproducent”, synes ikke blot det konkrete arbejde og dets grænsedragninger, men endog dets grundlæggende, filosofiske begrebsliggørelse i hidtil uset grad at være til genforhandling. Her er eksempelvis det såkaldt “grænseløse arbejde” ikke længere blot, som Svendsen diskuterer det i kapitlerne “Arbejde og fritid” samt

“Liv og arbejde”, et produkt af diffuse krav – måske i kombination med den arbejdendes manglende evne eller lyst til at trække en streg i sandet – men derimod en konsekvens af, at arbejdet helt grundlæggende ikke i samme grad som tidligere synes at kunne isoleres som én praksisform blandt andre ikke-arbejds-mæssige praksisformer (f.eks. fritid), eftersom én af de moderne økonomiske aktiviteter historisk set mest faste distinktioner, den mellem producent og forbruger, hermed synges i graven af koret af jublende konvergenshysterikere. Som Tiziana Terranova har bemærket, er meget af dette “forbrugsarbejde” nemlig i virkeligheden blot ulønnet arbejde – ligegyldigt hvor mange emancipatoriske gevandter (“socialitet”, “brugerinddragelse”, “kreativitet” osv.) det så end ikklædes.

I denne forstand bliver svagheden ved Svendsens bog – men måske også dens styrke – at den bliver en gennemgang af en lang række af de problematikker, som nutidens ofte ganske teknologi- og kreativitetsfetichistiske diskurser om det nye arbejde netop hævder at tage afsked med. På den ene side lader den sig ikke rive med i denne opløsning af arbejdet. Men på den anden side forsømmer den måske lige at huske at nævne, hvorfor den (ikke) gør det.

Litteraturliste

- Benkler, Yochai. *The Wealth of Networks: How Social Production Transforms Markets and Freedom*. New Haven & London: Yale University Press, 2006.
- Boltanski, Luc og Eve Chiapello. *The New Spirit of Capitalism*. London: Verso, 2005.

- Jenkins, Henry. *Convergence Culture: Where Old and New Media Collide*. New York & London: New York University Press, 2006.
- Lazzarato, Maurizio. "Immaterial Labour". *Radical Thought in Italy*. Red. Virno og Hardt. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1996: 133-150.
- Stephensen, Jan Løhmann. *Kapitalismens ånd og den kreative etik*. Aarhus: Digital Aesthetic Research Center, 2010.
- Terranova, Tiziana. "Free Labor: Producing Culture for the Digital Economy". *Social Text*, vol. 18, nr. 2 (2000): 33-58.
- Jan Løhmann Stephensen er postdoc på Institut for Æstetik og Kommunikation, Aarhus Universitet.*